

# Karolina Slovenko

---

## Koncepcja polityki życia – jednostka w społeczeństwie : między lokalnością a globalnością

---

Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy.  
Transdyscyplinarne Studia o Kulturze (i) Edukacji nr 7-8, 207-217

---

2012-2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach  
dozwolonego użytku.

Karolina Slovenko

# KONCEPCJA POLITYKI ŻYCIA – JEDNOSTKA W SPOŁECZEŃSTWIE: MIĘDZY LOKALNOŚCIĄ A GLOBALNOŚCIĄ

## SŁOWEM WSTĘPU

Pojawił się stosunkowo niedawno intrygujący postulat (będący zarazem zadaniem) poszukiwania i badania obszarów humanistyki na rzecz pedagogiki i dla celów pedagogicznych. Owo wyzwanie dotyczy rozpoznawania nowych lub też zagubionych, marginalizowanych, zapomnianych, pominiętych czy zakazanych, narracji i tropów humanistycznych oraz obszarów wiedzy i refleksji o człowieku i świecie (Jaworska-Witkowska, 2007; Jaworska-Witkowska, 2009). Z mojego oscylowania między poszukiwaniem a przeszukiwaniem humanistyki na użytek pedagogiki wyłania się m.in. koncepcja polityki życia.

Przez ostatnie lata, polityka życia staje się interesującym tematem, nawiązującym do dyskusji o indywidualizacji, refleksyjności, wyborach, etyce, umyśle i świadomości oraz polityce rozpoznania i tożsamości. Można również powiedzieć, że to zagadnienie jest ściśle związane, bądź też alternatywne dla takich pojęć, jak *sub-politics* (Beck), *anthroponomics* (Bertaux), doświadczenie życia *vécù* (Ricoeur), *Erlebnisgesellschaft* (Schulz), nowy moralny porządek (Bauman), *habitus* (Bourdieu) czy styl życia (Siciński/Roos). Oczywiście kwestie te nie są zupełnie nowe – podobne pojawiały się już od czasów Arystotelesa czy raczej bardziej Augustyna, ale to współcześnie właśnie towarzyszą im aspekty, które znacznie modyfikują ich istotę i sytuację (Roos, dostęp 18.03.2011).

## KONTEKST POLITYKI ŻYCIA

Zanim przejdę do przedstawienia koncepcji polityki życia, pragnę naszkicować swoiste tło dla tego konstruktów. Zagadnienie polityki życia, autorstwa brytyjskiego socjologa Anthony'ego Giddensa (2006), mieści się w kontekście kondycji i cech współczesnego świata oraz nowoczesnej indywidualizacji i refleksyjności.

Charakterystyka nowoczesności, jaką proponuje Ulrich Beck to „społeczeństwo ryzyka”. Nie ogranicza się ona jednak tylko do stwierdzenia faktu, że nowoczesne życie społeczne niesie nowe zagrożenia, którym ludzkość musi stawić czoła. Życie w „społeczeństwie ryzyka” to bowiem także życie z analitycznym nastawieniem do możliwych sposobów działania, pozytywnych i negatywnych, wobec oblicza których, przyszło stawać w toku egzystencji, jako jednostki i globalnie (Giddens, 2006, s. 41).

Nowoczesność radykalnie przekształca charakter życia codziennego i zmienia doświadczenia człowieka, nawet te najbardziej osobiste. W jej warunkach rozwija się refleksyjność i refleksyjne przedsięwzięcia. Co robić? Jak działać? Kim być? Żyjąc w nowoczesności, pytania te jawią się jako jedne z najistotniejszych – są to pytania, na które każdy na jakimś poziomie odpowiada, czy to w sposób wyrozumowany, czy poprzez codzienne zachowania społeczne. Co więcej, we współczesnych warunkach społecznych, im bardziej jednostka stara się refleksyjnie nadać kształt swojej biografii, tym większą ma świadomość, że o przyszłości decyduje to, co dzieje się teraz. Bycie „tu i teraz” i refleksyjne przeżywanie każdej chwili oznacza podwyższoną świadomość własnych myśli, uczuć i wrażeń zmysłowych. Ta świadomość tworzy warunki zmiany oraz powoduje przemianę (Giddens, 2006, s. 3, 8-9, 98-99, 178). Owo urefleksyjnienie wymusza samokontrolę i może być rozumiane jako „krytyczna świadomość skutków” podejmowanych działań i dokonywanych wyborów (Jacyno, 2007, s. 24). To z kolei staje się źródłem rozumienia siebie samego i jest warunkiem planowania przyszłości i konstruowania takiego przebiegu życia, jaki odpowiada wewnętrznym pragnieniom jednostki (Giddens, 2006, s. 100).

A. Giddens (2006, s. 47, 293) dodaje, iż zmiany zachodzące w sferze życia osobistego są bezpośrednio związane z ustanawianiem stosunków społecznych na szerszą skalę. W kontekście współczesnego porządku „ja” staje się refleksyjnym projektem. Zmiany tożsamościowe wymagają odkrywania i konstruowania w ramach refleksyjnego procesu, w którym przemiana osobista przeplata się ze społeczną. Swoją narrację życiową należy kształtować, modyfikować i refleksyjnie podtrzymywać w kontekście zmian zachodzących w życiu społecznym w skali lokalnej i globalnej. Refleksyjnie ułożona narracja nadaje spójność skończonemu życiu jednostki w zmieniających się warunkach społecznych.

Pod tym względem polityka życia dotyczy kwestii, rozpraw i sporów związanych z refleksyjnym projektem tożsamości i stylu życia.

Dodam, odnośnie kształtowania narracji, że współcześnie indywidualizacja to często, jak pisał U. Beck, przede wszystkim indywidualizacja narzucona, a w mniejszej zaś części indywidualizacja *de facto* (czyli indywidualizacja – praktyczna i realna zdolność samorealizacji). Procesy indywidualizacji w obecnym świecie zakładają konieczność ciągłego „stawania się”, co rodzi przymus permanentnego budowania własnej narracji (Giddens, 2006; Jacyno, 2007).

Kontynuując „szkicowanie” tła dla rozważań o polityce życia, warto również nawiązać do zagadnienia pedagogiki społecznej o wzajemnych relacjach między jednostką a szerszymi kręgami, społeczeństwem i środowiskiem. W podobnym tonie wypowiada się A. Giddens (2006, s. 204), według którego jednostka nie jest oddzielona od szerszego kontekstu zdarzeń społecznych. Można nawet dodać, że jest wprost przeciwnie. Narracja, tożsamość jednostki stanowi trajektorię, której spójność jest uwarunkowana poprzez refleksyjne odwołanie do szerszego środowiska społecznego. Sprzężone z refleksyjnością dążenie do przejmowania kontroli popycha jednostkę w wir zewnętrznych wydarzeń z siłą nie mającą sobie równej w przeszłości. Tym samym mechanizmy wykorzystujące docierają do sedna tożsamości, ale nie „opróżniają” jej tak po prostu, pozbawiając wcześniejszych punktów oparcia. Pozwalają raczej (zasadniczo) znacznie skuteczniej, niż było to możliwe przedtem, zapanować nad relacjami i sytuacjami społecznymi, które jednostka refleksyjnie włącza w proces kształtowania własnej biografii i tożsamości.

## POLITYKA ŻYCIA A EMANCYPACJA, STYL ŻYCIA I SAMOREALIZACJA

Polityka życia zakłada emancypację, przynajmniej do pewnego stopnia, w obu podstawowych znaczeniach – a więc w wyzwoleniu zarówno z niezmienności tradycji, jak i z hierarchicznej dominacji. Powiedzenie, że w polityce życia chodzi o to, co będzie, kiedy jednostki uzyskają określony poziom autonomii działania, byłoby jednak zbyt dużym uproszczeniem. Praktycznie wszystkie kwestie polityki życia wywołują zagadnienia natury emancypacyjnej. Promująca samorealizację człowieka, zarówno na poziomie indywidualnym jak i zbiorowym, „polityka życia” wyłania się z cienia „polityki emancypacji”. Polityka życia dotyczy tych wszystkich problemów, jakie wiążą się z możliwością samorealizacji i autoekspresji (Giddens, 2006, s. 14, 291, 309).

Skutkiem polityki życia jest przekonanie, że wybieranie jest koniecznością, a „życie po prostu” jest niemożliwe. Styl życia to nie efekt dziedziczenia

czy innych form determinacji, ale obszar korzystania z wolności i autoidentyfikacji jednostek. Życie w ramach tej polityki podlega właśnie konkretyzacji jako styl życia – polityka życia jest polityką stylu życia. Dynamikę późnej nowoczesności określa polityka życia, która nie unieważnia, ale problematyzuje nowoczesne cele i wartości – sprawiedliwość, równość i uczestnictwo. Realizacja tych wartości zostaje powiązana przez politykę życia z konkretną egzystencją, tj. stylem życia i samookreśleniami jednostek. Ponadto, w ramach polityki życia różne realizowane style życia stają się lub mogą się stać, podstawą krystalizacji, organizacji m.in. ruchów społecznych (Jacyno, 2007, s. 20, 42-44).

Polityka życia to polityka refleksyjnej mobilizacji porządku – systemu późnej nowoczesności – która, na poziomie indywidualnym i zbiorowym, zmienia egzystencjalne parametry działania społecznego. Jest to polityka samorealizacji w refleksyjnie uporządkowanym środowisku, gdzie refleksyjność wiąże tożsamość i ciało jednostki z systemami o zasięgu globalnym. Aby dać bardziej formalną definicję, polityka życia dotyczy kwestii wynikających z procesów samorealizacji w warunkach posttradycyjnych, gdzie oddziaływania globalne ingerują w refleksyjny projekt tożsamości, zaś procesy samorealizacji jednostek oddziałują na przebieg zdarzeń w skali globalnej (Giddens, 2006, s. 292).

Polityka życia jest polityką samorealizacji w warunkach dialektyki lokalności i globalności oraz pojawienia się samozwrotnych systemów nowoczesności. Samozwrotność jest to sytuacja, w której relacje społeczne lub elementy świata naturalnego są refleksyjnie organizowane w kategoriach kryteriów wewnętrznych. Narodziny polityki życia odpowiadają centralnej pozycji refleksyjnego projektu narracji życia w późnej nowoczesności oraz sprzecznej naturze rozwoju samozwrotnych systemów nowoczesności (Giddens, 2006, s. 316-317). Współcześnie rosną możliwości nas wszystkich odnośnie dokonywania edukowanych wyborów o naszym życiu, snucia refleksji nad naszą sytuacją, a także lepszego rozumienia dalekosiężnych konsekwencji (środowiskowych, zdrowotnych itp.) naszych zachowań. Wiąże się to również m.in. z medycznymi i genetycznymi technologiami wpływającymi na nas bezpośrednio – np. z wyborami dotyczącymi płodności, genetycznie modyfikowanej żywności itd. Pojęcia takie, jak doświadczenie życia, styl życia, nowy ład moralny, habitus itd. – razem tworzą nowy obszar polityki życia. Dotyczy on właśnie tego, jak i jakich ludzie dokonują wyborów, które oddziałują na ich własne życie oraz jakie podejmują decyzje, które z kolei fundamentalnie wpływają na te wybory (etyczne zasady itp.). Polityka życia byłaby indywidualnymi i społecznymi decyzjami i negocjacjami o programie życia, szansach życiowych, związkach, samorealizacji, szczęściu i nieszczęściu oraz dobrostanie. Codzienne życie nie jest polityką życia, ale dokonywanie wyborów jego dotyczących, refleksje o nim, czynienie planów czy ustalanie moralnych zasad już nią jest (Roos, dostęp 18.03.2011).

Według A. Giddensa (2006, s. 21, 293, 296) polityka życia jest polityką

stylu życia, decyzji życiowych i refleksyjnego projektu samorealizacji. Polityka życia jest tworzeniem moralnie uzasadnionych sposobów życia, których celem jest samorealizacja w warunkach zależności globalnych. Nowoczesność jest porządkiem posttradycyjnym, który codziennie, wraz z każdą decyzją, jak się zachować, w co się ubrać, co zjeść, i mnóstwem innych, wymusza na każdym odpowiedź na pytanie „jak żyć?”. Polityka życia wiąże się właśnie z rozwojem etyki rozważającej zagadnienie „jak powinniśmy żyć?” w porządku posttradycyjnym, w kontekście kwestii egzystencjalnych. W dziedzinie polityki życia, problemy m.in. definicji filozoficznej, praw człowieka i moralności są nierozdzielne. Myślę, że jest to nośne pedagogicznie.

Zagadnienia polityki życia w szerszym sensie przenikają wiele dziedzin współczesnej rzeczywistości. Rozszerzenie systemów abstrakcyjnych, a także socjalizacja procesów naturalnych otwierają bowiem przed jednostkami i zbiorowościami wiele nowych możliwości wyboru. We współczesnych warunkach, w których refleksyjne próby kolonizacji przyszłości nabierają dość uniwersalnego charakteru, wiele rodzajów działań indywidualnych i inicjatyw zbiorowych może wpływać na kwestie polityki życia. Podstawową rolę w podnoszeniu na pierwszy plan zagadnień polityki życia i upominania się dla nich o uwagę publiczną odegrały ruchy społeczne (Giddens, 2006, s. 308-309).

Możliwość podejmowania dowolnie wybranych stylów życia, podstawowa zdobycz współczesności, wymaga pokonania nie tylko bariery emancypacji, ale także wiele dylematów moralnych (Giddens, 2006, s. 313). Poniżej rozwijam właśnie ten wątek dotyczący polityki życia i pytań egzystencjalnych, moralnych.

## POLITYKA ŻYCIA I ZAGADNIENIA NATURY ETYCZNEJ

Polityka życia przypomina o doniosłości kryteriów moralnych. Zagadnienia natury etycznej znajdują się w roli jej centralnych kwestii. Trudno je odebrać od systemów abstrakcyjnych. W związku z tym, że skupiają się one na tym, jak należy żyć w warunkach pełnej emancypacji, nie mogą nie wywołać pytań o charakterze moralnym i egzystencjalnym. Zagadnienia polityki życia stwarzają też warunki do powrotu wypartych treści. Przypominają o tych kryteriach moralnych, które uległy represji podstawowych instytucji nowoczesności oraz ogólnie domagają się powrotu kryteriów moralnych w życiu społecznym i odbudowy wrażliwości na kwestie, które instytucje nowoczesności systematycznie rozmywają (Giddens, 2006, s. 304).

Program polityki życia wynika z rozszerzenia się jej na wiele nowych obszarów. Na pierwszym planie znajdują się treści egzystencjalne. Problemy moralno-egzystencjalne pojawiają się zarówno na poziomie życia codziennego, jak i w kontekście zbiorowych zmagania. Moralny tego obszar obejmuje m.in. to,

jak należy chwytać czy też „przeżywać” samą egzystencję, co odpowiada Heideggerowskiej „kwestii bycia”. W tym kontekście pytania etyczne wiążą się z wyborami stylu życia. Wszystkie one niosą ze sobą trudne problemy analityczne oraz dylematy moralne (Giddens, 2006, s. 304-305).

Przeniknięte na wskroś przez abstrakcyjne systemy nowoczesności, świadomość i ciało dają możliwość wyboru spośród różnorodnych nowych stylów życia. Projekt swojej narracji i/czy tożsamości, jeśli przeważa w nim podstawowa perspektywa nowoczesności, pozostaje projektem (samo)kontroli, której jednym z istotniejszych wymiarów moralnych staje się „autentyczność”. Jednakże, jako że dotyczy on najintymniejszych uczuć jednostki, projekt ten staje się impulsem ku przywróceniu, podtrzymywaniu etyczności na poziomie życia codziennego. Jedne z zasadniczych pytań polityki życia skupiają się na prawach osobowych, indywidualnych, jakie przywołują kwestie wymiarów egzystencjalnych tożsamości jako takiej (Giddens, 2006, s. 306-307). Do przykładowych zagadnień etycznych mieszczących się w polityce życia nawiązuje poniższa tabela.

Tabela 1. Pytania egzystencjalne a polityka życia – egzemplifikacje.

Domena	Przestrzeń moralna	System samozwrotny	Przykładowe zasadnicze kwestie moralne:
Egzystencja	Przetrwanie i bycie	Natura	<ul style="list-style-type: none"> <li>• jakie obowiązki mają ludzie względem natury?</li> <li>• jakie są zasady etyki środowiskowej?</li> </ul>
Skończoność	Transcendencja	Reprodukcja	<ul style="list-style-type: none"> <li>• jakie są prawa dzieci nienarodzonych?</li> <li>• jakie zasady etyczne powinny rządzić inżynierią genetyczną?</li> </ul>
Życie indywidualne i zbiorowe	Współdziałanie	Systemy globalne	<ul style="list-style-type: none"> <li>• jakie są granice innowacji naukowo-technicznych?</li> <li>• jakie są granice użycia przemocy w rozwiązywaniu konfliktów?</li> </ul>
Tożsamość	Osobowość	Świadomość i ciało	<ul style="list-style-type: none"> <li>• jakie prawa ma jednostka wobec własnego ciała?</li> <li>• jakie (i czy) różnice płciowe powinno się zachować?</li> <li>• jakie prawa mają zwierzęta?</li> </ul>

Źródło: A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Wyd. PWN, Warszawa 2006, s. 308.

A. Giddens (2006, s. 12, 79, 107, 137) rozważając kwestie etyczne w polityce życia, porusza zagadnienia m.in. związane ze świadomością i ciałem. W powiązaniu z oddziaływaniem systemów abstrakcyjnych, w perspektywie po-

lityki życia, refleksyjność jednostki ma zasadniczy wpływ na ciało i procesy psychiczne. Ciało w coraz mniejszym stopniu funkcjonuje jako zewnętrzne i „dane”, a w coraz większym zakresie samo jest refleksyjnie mobilizowane. Świadomość jest zamknięta w ciele, refleksyjność jaźni rozciąga się na nie. Ciało nie jest biernym przedmiotem, lecz komponentem układu działania. Jego czynne zaangażowanie w codzienne interakcje jest konieczne chociażby do zachowania spójnego poczucia własnej tożsamości.

Refleksyjne przejmowanie kontroli nad funkcjonowaniem i rozwojem ciała jest zasadniczym elementem debat w obrębie polityki życia. W warunkach nowoczesności ciało jest istotnie mniej „uległe” w stosunku do świadomości, gdyż jest z nią subtelnie zestrojone w refleksyjnym projekcie tożsamości. Współcześnie ciało, podobnie jak tożsamość, przestało być raz na zawsze dane – jako określony byt fizjologiczny – a jest mocno wplecione w refleksyjność. Ciało, jak świadomość, staje się miejscem interakcji, uzyskiwania i przejmowania kontroli, w którym spotykają się refleksyjnie organizowane procesy i systematycznie uporządkowana wiedza specjalistyczna. Samo ciało swoiście się wyzwoliło, co umożliwia jego refleksyjne formowanie. Ciało okazuje się plastycznym materiałem, który daje się doskonale kształtować wpływom nowoczesności. Wskutek tego zmieniają się granice ciała. Ma ono, jak się okazuje, w pełni przepuszczalną „warstwę zewnętrzną”, przez którą przenika doń refleksyjny projekt tożsamości i ukształtowane na zewnątrz systemy abstrakcyjne. Konceptualną lukę między nimi wypełniają poradniki dotyczące zdrowia, żywienia, wyglądu zewnętrznego, gimnastyki, seksu i wielu innych spraw (Giddens, 2006, s. 296-297). Nie zawsze jest łatwo rozdzielić kwestie dotyczące tożsamości, związane z polityką życia, od spraw dotyczących samego ciała. Przykładem mogłaby być sprawa aborcji.

Poza tym, według A. Giddensa (2006, s. 108), świadomość ciała zostaje zaprezentowana jako sposób budowania zróżnicowanej jaźni, nie zaś jako droga prowadząca do dezintegracji ego. Takie świadome doświadczenie własnej cielesności jest środkiem prowadzącym do konsolidacji „ja” jako zintegrowanej całości.

Zewnętrzny świat relacji społecznych pojawiał się w dotychczasowych rozważaniach głównie w kontekście jego refleksyjnego wpływu na tożsamość jednostki i styl życia. Jednakże decyzje osobiste też wpływają na sprawy globalne i w tym wypadku relacja przebiega od „osoby” do „planety” (Giddens, 2006, s. 300).

Jedną z tych dziedzin może być reprodukcja biologiczna. Współczesna reprodukcja wiąże jednostkowe decyzje z samą ciągłością gatunku na Ziemi. W miarę rozdzielania się reprodukcji gatunku i seksualności, reprodukcja gatunku staje pod znakiem zapytania. Rozwój populacji w skali globu zostaje



wpisany w systemy samozwrotne. Ogół powiązanych tymi systemami jednostkowych procesów decyzyjnych może, jak inne układy społeczne doprowadzić do nieprzewidzianych skutków. Reprodukacja staje się zmienną decyzją indywidualną, o nieznanym całościowym wpływie na reprodukcję gatunku. Jeżeli spojrzeć na nią z perspektywy moralnej, może się ona okazać uwikłaną w sprzeczność egzystencjalną. Głównym obszarem moralnym jest tu transcendencja, czyli jak człowiek powinien podchodzić do własnej skończoności. Jak w każdym z pozostałych obszarów moralnych, to, jak poważne zagadnienia związane m.in. ze stylem życia znajdują tu wyraz, zależy od sposobu, w jaki zostaną potraktowane szersze kwestie sprzeczności egzystencjalnej i skończoności (Giddens, 2006, s. 300-301, 305).

A. Giddens (2006, s. 301-303) doszukuje się także innych związków w koncepcji polityki życia między wyborami stylu życia a oddziaływaniami globalnymi. Pojawia się tu kwestia globalnej ekologii. Wyraźnym elementem wzrostu świadomości ekologicznej jest przekonanie, że odwrócenie procesów degradacji środowiska zależy od przyjęcia nowych wzorów stylu życia. Problemy ekologiczne uwypuklają nową i zacieśniającą się współzależność systemów globalnych i uzmysławiają wszystkim istnienie głębokich powiązań między indywidualnymi działaniami i problemami na skalę globalną. Skuteczne zmaganie się z zagrożeniami spowodowanymi zniszczeniem światowych ekosystemów będzie z pewnością wymagało zgranych działań na poziomie wyższym od jednostkowych wyborów. Z drugiej jednak strony, nie sposób uporać się z tymi zagrożeniami bez uzyskania reakcji i odpowiednich działań ze strony każdej jednostki. Zakrojone na szeroką skalę zmiany w zakresie stylu życia, połączone ze zdjęciem nacisku z akumulacji ekonomicznej, będą niemal na pewno konieczne, jeśli ma się zmniejszyć istniejące ryzyko klęski ekologicznej. W złożonym splocie refleksyjności musi i ma szansę narodzić się powszechna świadomość refleksyjnej natury systemów, które odpowiadają dziś za przekształcenia wzorów ekologicznych. Jak twierdzą rzecznicy „głębokiej ekologii”, odwrót od akumulacji ekonomicznej mógłby polegać na zastąpieniu nieskrępowanego rozwoju ekonomicznego rozwojem osobistym, a więc kultywacją możliwości wyrażania siebie i kreatywności. Refleksyjny projekt tożsamości jednostki mógłby zatem stanowić ogniwo przejścia od dotychczasowego porządku do porządku globalnego. Istnieje możliwość harmonijnego współistnienia ludzi w skali globu i satysfakcjonującej psychicznie samorealizacji na płaszczyźnie indywidualnej.

## SŁOWEM ZAKOŃCZENIA

Uważam, że w polityce życia można dostrzec fenomen pedagogiczny. Jest to, jak wspomniałam powyżej, polityka decyzji życiowych. Dostrzegam, iż jest to zbieżne ze spojrzeniem Andrzeja Sicińskiego (2002) na problematykę stylu życia z perspektywy wyborów dokonywanych przez ludzi w ich codzien-

nym życiu. Jest to bliskie pedagogice, ponieważ wiąże się ze zwracaniem uwagi na sferę motywacji, celów, postaw i zachowań oraz na sferę rzeczy, którymi posługują się jednostki i zbiorowości (Żukowska, 2007, s. 536).

Jestem również zdania, iż polityka życia jako rodzaj refleksyjnego projektu sposobu życia koresponduje z jednym z pedagogicznych wymiarów ujmowania człowieka, wskazanym przez Romana Schulza, a traktującym go jako istotę samokształtującą się. Sądzę jednocześnie, że polityka życia jest kompatybilna także z koncepcją obecną w pedagogice i postrzegającą człowieka jako podmiot refleksyjny. Jak wskazuje Ewa Marynowicz-Hetka (2006, s. 37), taki podmiot namyśla się nad polem praktyki, interpretuje swój stosunek do rzeczywistości, modyfikuje i orientuje się na analizę i zmianę.

Niech niniejsze zakończenie stanowi wprowadzenie do dalszych rozważań. Myślę, że zarysowane wątki i kwestie w tym artykule mogą być poddane dalszemu krystalizowaniu. Mogłyby podlegać bardziej szczegółowym dociekaniom teoretycznym i zabiegom empirycznym. Celem tego byłoby rozwijanie pedagogicznej otwartości i wrażliwości oraz dalsze wyzyskanie, pozyskanie i odzyskanie potencjału (potencjałów) dla pedagogiki.

## LITERATURA

- » Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Wyd. PWN, Warszawa 2006.
- » Jacyno M., *Kultura indywidualizmu*, Wyd. PWN, Warszawa 2007.
- » Jaworska-Witkowska M., *Ku kulturowej koncepcji pedagogiki. Fragmenty i ogarnięcie*, Wyd. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009.
- » Jaworska-Witkowska M., *W stronę pedagogiki integralnej. Peregrynacje humanistyczne*, Wyd. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2007.
- » Marynowicz-Hetka E., *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*, Tom 1, Wyd. PWN, Warszawa 2006.
- » Roos J.P., *Life politics: more than politics and life (style)?*, <<http://www.mv.helsinki.fi/home/jproos/sicinski.html>> [18.03.2011].
- » Siciński A., *Styl życia, kultura, wybór*, Wyd. IFiS PAN, Warszawa 2002.
- » Żukowska Z., *Styl życia a zagrożenia zdrowia jednostki i społeczeństwa w rozwijającej się cywilizacji*, [w:] Marynowicz-Hetka E. (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*, Tom 2, Wyd. PWN, Warszawa 2007.

## STRESZCZENIE

Z mojego oscylowania między poszukiwaniem a przeszukiwaniem humanistyki na użytek pedagogiki wyłania się koncepcja polityki życia. Tłem dla tego konstruktu są dyskusje o kondycji i cechach współczesnego świata oraz nowoczesnej indywidualizacji, świadomości, refleksyjności, wyborach i etyce.

Polityka życia dotyczy kwestii wynikających z procesów samorealizacji w warunkach post-tradycyjnych, gdzie oddziaływania globalne ingerują w refleksyjny projekt tożsamości, zaś procesy samorealizacji jednostek oddziałują na przebieg zdarzeń w skali globalnej. Polityka życia jest polityką samorealizacji w warunkach dialektyki lokalności i globalności oraz pojawienia się samozwrotnych systemów nowoczesności. Samozwrotność jest to sytuacja, w której relacje społeczne lub elementy świata naturalnego są refleksyjnie organizowane w kategoriach kryteriów wewnętrznych.

Polityka życia jest tworzeniem moralnie uzasadnionych sposobów życia, których celem jest samorealizacja w warunkach zależności globalnych. Wiąże się to z rozwojem etyki rozważającej zagadnienie „jak powinniśmy żyć?” w porządku posttradycyjnym i przypomina o doniosłości kryteriów moralnych. Moim zdaniem jest to nośne pedagogicznie.

**Słowa kluczowe:** nowoczesność, tożsamość, refleksyjność, samorealizacja, polityka życia, styl życia, dialektyka i samozwrotność, etyka.

## THE CONCEPT OF LIFE POLITICS - INDIVIDUAL IN A SOCIETY: BETWEEN LOCAL AND GLOBAL SUMMARY

The concept of life politics appears from my explorations within the Humanities. In my opinion this construct has the potential to bring into Pedagogy. Life politics is a topic related to discussions about condition and characteristics of modern world as well as about individualization, consciousness, reflexivity, choice and ethics.

Life politics concerns political issues which flow from processes of self-actualization in post-traditional contexts, where globalizing influences intrude deeply into the reflexive project of the self, and conversely where processes of self-actualization influence global strategies. Life politics is the politics of self-actualization in the context of the dialectic of the local and global and the emergence of the internally referential systems of modernity.

Life politics is the creation of morally justifiable forms of life that will promote self-realization in the context of global interdependence. It develops

ethics concerning the issue 'how should we live?' in a post-traditional order and against backdrop of existential questions. In my view this can be perceived as a pedagogical phenomenon.

**Key words:** modernity, self-identity, reflexivity, self-actualization, life politics, life style, dialectics and interdependence, ethics.